

PIONERS-CARAVELLES
ITACA

Nº 3 // 88

En Pere era un noi com un altre. Tenia els seus defectes i les seves qualitats, però també tenia quelcom que el feia diferent dels altres nois de la seva edat: tenia un defecte físic important degut al qual no li quedava gaire temps de vida.

Els metges felen el que podien, però no aconseguien res. Van lluitar contra la malaltia (ara no recordo quina) durant mesos, fins que van veure que qualsevol resistència era inútil.

En Pere, però, vivia feliç; sabia que estava malalt, que la seva malaltia era greu i que la seva malura era d'origen cardíac, però tot això no l'entristia; sempre se'l veia amb un somriure als llavis i així se'l va veure fins que un matí va morir al llit de l'hospital, al costat dels pares i del seu amic, aquell amic que va ser la causa que no s'entristia, que sempre somrigués, que, al cap i a la fi, en Pere hagués vençut la mort.

I com, em direu, en Pere va vèncer la mort, si de fet morí? En efecte, en Pere morí, però va vèncer la mort perquè morí somrient, perquè el somriure va ser d'esperança i no de resignació; no es va resignar a morir sinó que es va preparar per seguir.

Des que en Pere va haver d'anar molt sovint a l'hospital, es va espantar i va tenir por, i va conti-

nuar tenint por fins que va conèixer el qui després seria el seu amic.

Unes setmanes després d'haver estat internat, en Pere va rebre la visita d'un noi tot estrafolari. No us el sabria definir. El cas és que a en Pere li va agradar des del primer cop d'ull i de seguida van simpatitzar tots dos, simpatia que aviat es convertí en una gran amistat.

El noi el visitava cada dia, fins que un dia en Pere li va dir que no viuria gaire. Ell li va contestar amb una rialla:

—Sí, ja ho sabia. Però de debò creus que la teva vida serà curta?

En Pere va callar i se'l va quedar mirant als ulls; semblava que medités.

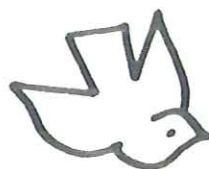
—Vols dir que després no continuarà? —va tornar a preguntar el noi.

I en Pere, amb veu insegura, respongué:

—No ho sé, no tinc cap prova...

—I en necessites alguna? —digué el noi estrafolari.

I la conversa canvià de tema, però aquelles quatre frases van aconseguir que en Pere, després, de nit, pensés en la conversa mantinguda entre ell i el seu amic que, encara que va ser curta, va ser suficient perquè el fes pensar en un tema que mai no

s'havia plantejat, a causa, en certa manera, de la por que li feia.

L'endemà el noi tornà i van estar parlant sobre diverses coses, però sobretot fou el noi estrafolari qui parlà i en Pere qui escoltà. Li va parlar de la natura, dels boscos, dels animals, de com és de bonic l'ésser més insignificant, de com gaudeix l'home contemplant-los, estudiant-los; de la que cada persona té dintre seu una mica de flor, de bosc i de natura, però hi té, també, altres sentiments que cal explotar com si fos una mina.

La seva veu va encisar en Pere que l'escoltava oblidant tots els seus mals, li excitava la imaginació, el feia meditar, pensar, l'ajudava a créixer, l'ajudava a ser «un home»...

Tot d'una li va preguntar:

—Ets creient?

En Pere no va dir res.

—Creus en un Déu? —va tornar-li el noi.

En Pere va murmurar:

—No ho sé...

El noi estrafolari es va quedar pensatiu. En Pere no gosà dir-li res i callà. Va esperar. Finalment el noi parlà, li va preguntar si sabia la diferència entre persones i animals; en Pere, estranyat per aquella sortida, li donà una llista de tota una sèrie de coses com intel·ligència, memòria, etcètera, que distingien les persones de les bèsties.

Però el noi el tallà dient-li:

—No vull dir això, sinó les veritables diferències.

I tot seguit digué:

—L'home sentia, l'home crea, l'home pateix pels seus semblants, i l'home, Pere, l'home té esperança...

—En un mateix? en els altres? —preguntà inesperadament en Pere.

El noi se'l mirà amb ulls tristos, en Pere el mirà també, i va veure uns ulls amb una llum extraordinària i una gran fe, fe en el mateix, en els altres i en quelcom que no podia precisar, però el malalt va veure ben clar que la vida no tenia sentit si no hi havia quelcom més al darrere, quelcom amb què tenia fe, quelcom que estima, que ens guia, quelcom gran... I en aquell instant en Pere va perdre la por que tenia i va somriure, i una gran fe va sorgir, tan immensa com la por que, hores abans, sentia.

El noi estrafolari ho va comprendre i la tristor dels ulls va desaparèixer per donar pas a una alegria intensa. Es va aixecar i va marxar.

En Pere no el va veure més fins que ~~un dia~~ ^{va} venir. Era de nit, feia tan sols tres dies des de l'última visita; tenia una expressió pura, dolça, i encara es va endolcir més en veure que en Pere somriava i no estava trist.

En Pere va morir aquella matinada. Només tenia quinze anys, però morí com un home.

ANÒNIM (m. 1944?)

PREGÀRIA D'UN SOLDAT MORT A LA SEGONA GUERRA
MUNDIAL

Escolta'm, Déu meu, jo mai no he parlat amb tu!
Avui voldria saludar-te. Com va, això?
No sé si ho saps, em deien que no existies,
i jo, pobre de mi, vaig creure que era veritat.

Mai no havia mirat la teva gran obra,
però ahir, des d'aquell cràter que va fer un obús,
vaig veure el teu cel ple d'estrelles
i vaig comprendre que m'havien enganyat.

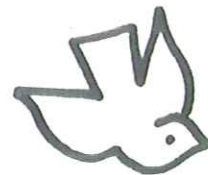
Ja és ben curiós:
en aquest terrible infern
he trobat la llum per mirar la teva Faç.
Després d'això, no tinc moltes coses per dir-te,
sinó només que estic content d'haver-te conegut.

Després de mitjanit hi haurà l'ofensiva,
però no tinc por. Sé que tu vetlles.
El senyal! Bé, Déu meu, me n'haig d'anar...
T'he agafat afecte...
Et voldria dir encara que, com ja saps, la lluita
[serà dura,

i potser aquesta nit trucaré a la teva porta.
Encara que mai no havíem estat amics,
¿em deixaràs entrar si vinc a veure't?

Mira, estic plorant.
Veus, Déu meu?
Estic pensant que ja no sóc dolent.

Bé, Déu meu, me n'haig d'anar.
Bona sort!
És estrany, però ara ja no em fa por la mort.

Més o menys quan regnava Tiberi
Ningú us sabia dir exactament ni on ni quan,
un personatge del qual ben poques coses sabem
ha obert una bretxa en l'horitzó dels homes
No era segurament ni un filòsof ni un tribú
pero degué viure de tal forma que tota la seva vida venia a dir:
que cadascún de nosaltres pot en qualsevol moment
recomençar la seva vida.

Desenes, centenars potser, de narradors populars
han cantat aquesta bona nova
En coneixem tres o quatre
L'impacte que ells havien rebut
l'han expressat amb imatges de gent senzilla,
d'humiliats, d'ofesos, de colpejats
quan aquests es posen a somiar que tot ha esdevingut possible:
el cec es posa a veure,
el baldat a caminar
els famolencs enmig del desert s'afarten de pa,
la prostituta es dona compte que és tota una dona,
el fill mort torna a la vida:

Per cridar fins al final la bona nova,
calia que ell mateix per la seva resurrecció
ens fes saber que totes les barreres havien estat abatudes,
àdhuc la barrera suprema: la mort.

Blai Bonet

Més dades històriques per a una celebració

Em permeto començar la meua contribució al mil·lenari de la independència de Catalunya amb les mateixes paraules, ben encertades, que ho feia un amic meu fa poques setmanes: «Els fets històrics són coneguts. Però no en la seva totalitat». Hi ha un coneixement històric superficial, de la gent del carrer, sovint poc precís i boirós; un altre, de l'erudit que precisa els fets segons el que d'altres investigadors han donat a conèixer; i un tercer, que és fruit de la pròpia recerca especialitzada. Miraré d'aportar alguns fets i idees en aquesta darrera línia. Intentaré demostrar que el mil·lenari que volem festejar aquest any és normal, és a dir, correspon a un fet de mil anys enrera, encara que els fets, ben reals, que conduïren un poble a la plena consciència de pertànyer a un mateix col·lectiu polític, cultural i nacional fossin fluids, amb una fluència continuada i creixent al llarg d'uns pocs decennis.

Alguns conceptes a aclarir

Els mots clau usats al trencall dels segles Xè i XIè eren llatins, encara que sovint amb un significat una mica canviat. *Regiò*, que significa «part de l'espai geogràfic limitat i distingit dels veïns», ve de la mateixa arrel llatina, *regere*, de la qual han derivat *regi* i *regne*. *Pàtria*, «lloc o terra d'origen o d'adopció dels pares», deriva de *pater/pater*. Nació s'apareix més tard com a «lloc on hom ha nascut», derivat del participi de pretèrit del verb *nasci*, *natus* i *nexer*, nascut. I, encara, *princip* ve de la mateixa arrel que *principi*, és a dir, que està al començament, a l'origen del poder, el que el té més alt.

El comte

Borrell II

En el naixement i creixença de la consciència nacional de Catalunya s'hi roba un personatge decisiu: Borrell II (c. 934 - 922), comte de Barcelona, d'Osona, de Girona (des de 947) i d'Urgell (des de 948).

Encara que ja abans de Borrell havien aflorat en els documents catalans a majoria dels mots explicats i dels conceptes que inclouen, fou en temps d'aquest comte que es feren cada cop més freqüents i insistents, cosa que no deixa lloc a dubtes sobre la seva intencionalitat política.

Els germans Borrell i Miró són «els prínceps de les nostres regions» (957); el papa Joan XIII s'adreça a Borrell parlant-li del «vostre regne» (971): Sal·la, fundador de Sant Benet de Bages, deixa els seus fills a «d'arbitri de Déu i del príncep de la terra, Borrell, per a defensar la pàtria» (972).

Barcelona

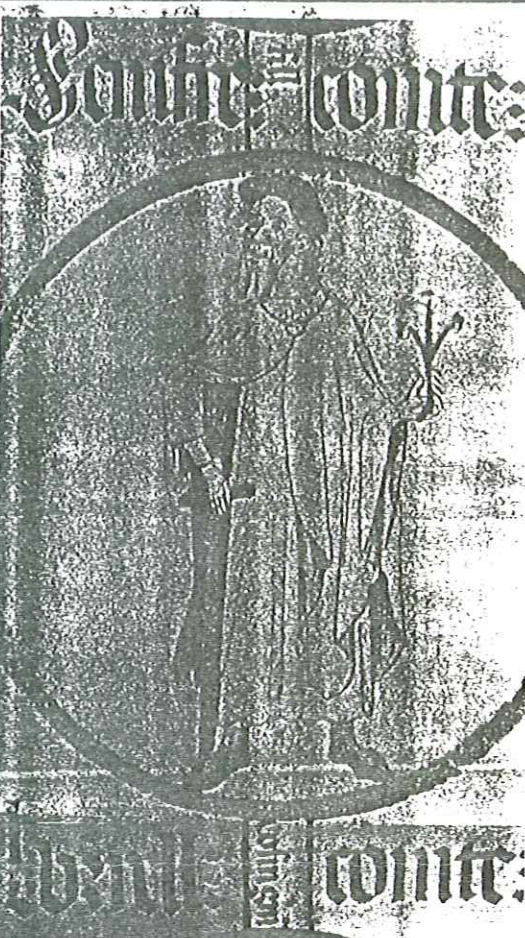
derrotada

Pel juliol del 985 vingué la gran desfeta. Almansur atacà Barcelona perquè estava convençut que «el rei o sobirà de Barcelona s'havia enterament desligat del rei franc», com diuen els historiadors musulmans de l'època. Borrell, que havia demanat l'ajut del rei franc, Lotari, sense rebre'n ni una espasa ni un cavaller, se salvà de la desfeta i començà a reconstruir el país. Abans d'un any, per l'abril del 986, el «comte i marquès Borrell» concedia la carta de repoblació de Cardona, en la qual encara reconeix, amb molta retòrica, trobar-se «obedient al gran imperi del nostre rei» (V de França, desgraciat, que regnà un any); però era conscient de fer un acte de sobirania en concedir un «precepte d'immunitat» als cardonins, i per això en les signatures d'ell i dels seus dos fills, comtes també per la gràcia de Déu, es parla «dels prínceps del nostre regne». Feta la carta a l'ampul·lositat retòrica i un bon xic d'ironia indiscutible del redactor d'aquest important document, cal creure que Borrell era conscient que participava de la sobirania obtinguda, com es deia ja en aquell temps, «per la gràcia de Déu» i no pas per la dels reis francs.

Els primers actes

de sobirania

El 988 el nou rei Hug Capet reclamava per carta a Borrell que anés a tre-li homenatge com a vassall. És veritat que no coneixem la resposta crida; però tot fa pensar que l'actitud del comte Borrell fou de negativa total a sotmetre's. Ho proven: la manca absoluta, a partir d'aquell moment, de diplomes reials de privilegi a favor d'entitats eclesiàstiques i de personatges civils catalans, malgrat els 130 que se'n coneixen des de l'arlemany (780) fins a Lotari (986); en el sistema de datació dels documents, des d'aleshores i de tant en tant, es fa una clara distinció: d'un any del rei tal que governa a França, però entre nosaltres regna Jesucrist; apareixen els mancusos d'imitació àrab que ben aviat s'encunyen aquí amb el nom dels comtes, tot i ésser la batuda de moneda d'or privativa dels sobirans.

L'organització del territori català mil anys enrera

Jordi Bolòs i Masclans

Catalunya fa mil anys era dividida en dues zones, una d'elles, la més septentrional, era governada per comtes cristians, l'altra pertanyia a un estat musulmà. La primera, l'anomenada Catalunya Vella, fragmentada en una sèrie de comtats més o menys independents, gairebé tenia la forma d'un triangle, un vèrtex del qual era a la Ribagorça, l'altre era al Rosselló i el tercer a Barcelona. Els comtats més importants eren: Pallars-Ribagorça, Urgell, Cerdanya-Besalú, Rosselló-Empúries i Barcelona-Girona-Vic. Moltes de les famílies que governaven aquests comtats o conjunts de comtats estaven relacionades entre elles; fins i tot, per exemple, ara fa mil anys, el comtat de Barcelona i el d'Urgell eren en mans d'una mateixa persona: el comte Borrell II. A part d'aquests comtats més grans, també n'hi havia de més petits, relacionats amb els més importants: el comtat de Berga depenia del de Cerdanya, el de Conflent restava lligat també a la Cerdanya i el de Vallespir fou unit al comtat de Besalú.

Els comtats tenien una amplada que sovint no arribava als 50 km; normalment eren poc més grans que una comarca actual. Els precedents d'aquests comtats els podríem trobar en èpoques molt reculades: potser ja en l'època dels ibers.

Repartit en diversos bisbats

Mentre que políticament aquest sector septentrional del nostre país era dividit en comtats, eclesiàsticament era repartit en diversos bisbats: Barcelona, Girona, Elna, Vic i Urgell. D'altra banda, la Catalunya Vella, en un vèrtex inferior, era dividida, des del punt de vista administratiu, en termes de castell i, des d'un punt de vista eclesiàstic, en parròquies. En les zones de frontera amb el món musulmà, hom veu reflectits als documents els límits dels termes dels castells o castellanies. Cadascun d'aquests castells, sovint fortificat per una torre de planta circular i un recinte al seu voltant, solia estar situat a menys de 10 km dels altres castells que hi havia al seu entorn. Tanmateix, a les zones pirinenques, els castells generalment se situaven en relació amb les diverses grans valls.

En cadascuna d'aquestes valls o en els termes dels castells fronterers hi podia haver una o diverses parròquies i, així mateix, hi podia haver diversos nuclis de població: per exemple, un grup de 10 o 20 cases de pagès, que rebia el nom de vil·la; diversos conjunts de 3 o 4 cases que se solien anomenar vilars i també, en alguns llocs, ja hi hauríem trobat algunes cases isolades, amb una clariana de terres de conreu al voltant, que aleshores ja s'anomenaven masos.

A més a més, el paisatge era format, com ara, per camps de cereals, vinyes, horts, fruiters, bosc, i també hi havia molins fariners al llarg dels rius i diverses vies, estrades i caminets. Les ciutats eren però poc importants: Barcelona i Girona, potser les dues més grans, només tenien uns quants milers d'habitants.

Estudiar els documents

Per a conèixer més bé tots aquests elements de l'organització del territori i del paisatge històric de la Catalunya de fa mil anys, darrerament, entre d'altres coses, d'una banda s'estan estudiant tots els documents dels segles IX i X i, d'acord amb la informació recollida, s'estan fent mapes molt detallats d'aquella època (*Atlas Històric de Catalunya*, anys 759-992), del qual ja n'han aparegut 9 fulls i de l'altra s'estan realitzant diverses excavacions arqueològiques que ens permetran de saber com eren alguns dels pobles de l'època del comte Borrell II.

El successor de Borrell, el comte Ramon Borrell (992-1017) no sols seguix les petjades del seu pare sinó que durant el seu govern es van fent cada cop més clares les idees sobre la nova realitat del país. Ramon Borrell continua fent-se anomenar *príncep*: el 1002 a Roma i a Bages, el 1014 a Osona i el 1016 a Barcelona, etc.

Tant el document del 1002 com el del 1014 són importants. En ells es diu que el príncep i comte Ramon té la «potestat suprema sobre els bisbats dels seus dominis»; ja veurem quins són. Aquest dret se l'havien arrogat els comtes de Barcelona a imitació dels emperadors Otó I, II i III de Germània durant la segona meitat del segle X. Tots tres emperadors havien estat coneguts pels nostres comtes, bisbes i abats en sengles visites fetes a Roma.

Els comtes Ramon Borrell i Ermessenda afirmaven, abans del 1017, que aleshores tenien la potestat que abans tenia el rei.

La influència ideològica d'Oliba

L'altre gran personatge que imprimeix caràcter patriòtic a la ideologia dels seus contemporanis fou Oliba de Vic i abat de Ripoll i de Cuixà, Oliba (c. 970-1046). En un poema escrit l'any 1017 a honor del comte Ramon Borrell, ja difunt, Oliba utilitza diverses vegades el mot *pàtria*, en el sentit d'unitat territorial i política, sota el govern del «príncep egregi» Ramon Borrell que «tingué la cura màxima del regne». L'àmbit és clarament definit ja que menciona les ciutats de Barcelona, Osona, Girona i Urgell i afegeix que tenia intenció de recuperar Tarragona. Aquesta ciutat ja va ésser clarament reclamada al papa dues vegades en temps del comte Borrell II.

Oliba, encara, amb la seva actuació demostrava que el Rosselló i el Conflent també en formaven part: el rei abat de Cuixà des del 1008; i el 1026, substituïnt el bisbe d'Elna, absent, instituí en aquella diòcesi la treva de Déu, és a dir, la protecció dels pobres i desvalguts.

El «regne de Barcelona» i el nom de Catalunya

Una darrera pregunta queda per respondre: com se'n deia d'aquella *pàtria*? Es diu que el nom de *Catalunya* no apareix fins al segle XII. L'any 1011, però, al cor de Barcelona, es coneixien i s'escriuen els mots *Catalonia* i *catalunus*, si bé encara se n'ha d'indagar el significat precís.

La denominació més documentada és la de *regne dels barcelonins*. S'ha vist ja com ho escrivien els cronistes àrabs entorn de l'any 985. El fill d'Almansur, Abdalmalik, devasta el 1003 les comarques de Barcelona, del Bages i d'Urgell. Segons un cronista franc contemporani li sortiren a l'encontre «els quatre ducs del regne barceloní», és a dir, els comtes «de Barcelona, d'Urgell, de Cerdanya i de Besalú», que s'hi enfrontaren a la Segarra. Poc més tard els motus de Ripoll i de Cuixà eren anomenats «barcelonins» pels seus germans d'habit de París, d'Orleans i de Soissons.

Beber agua es esencial para sobrevivir. Supuesta la ausencia de toda actividad física, un hombre puede aguantar sin beber hasta diez días a temperaturas de 10°C, siete días a unos 32°C y dos días a 48°C o 49°C. Al alcanzar esos límites, el cuerpo queda incapacitado para seguir funcionando, debido a la deshidratación, y a poco sobreviene la muerte.

El único «medicamento» contra la deshidratación es el agua. Por eso muchos de los primeros esfuerzos en pro de la supervivencia han de centrarse en la búsqueda de reservas suficientes del precioso líquido.

Debemos hacer notar que la sed no es una indicación precisa de la necesidad de agua. Muchas veces, especialmente en climas fríos, un hombre ocupado en trabajos de intenso desgaste físico no advierte que su organismo está deshidratándose, al no acuciarle la sed.

La cantidad mínima de agua que uno ha de beber al día depende de varios factores, en particular las condiciones climáticas, la temperatura y la propia actividad física. En toda situación de supervivencia, encontrar agua y hacerla accesible son imperativos de primerísimo orden.

Si el agua es muy abundante, bébase a intervalos regulares y frecuentes, consumiendo cada vez pequeñas o medianas cantidades (de 1/4 a 1 litro).

Riesgos derivados de beber agua no potable

Por mucho que apriete la sed, nadie beba agua no potable. Uno de los peligros más graves para la supervivencia lo constituyen las enfermedades transmitidas por ese medio. Trátese primero el agua poniéndola a hervir o con tabletas purificadoras.

He aquí algunos de los tipos más comunes de enfermedades y parásitos que pueden venirnos al beber agua no potable:

Disentería. Provoca fuertes y prolongadas diarreas, con sangre en los excrementos, fiebre y debilidad. Quien sospeche en sí mismo una disentería coma con frecuencia y trate de beber leche de coco, agua hervida o jugo de quina hervida. La leche de coco es laxante y debe consumirse en pequeñas cantidades. Si lo hay, cómase arroz hervido.

Cólera y fiebre tifoidea. Aun estando vacunado contra estas enfermedades, uno puede sucumbir a ellas si bebe cualquier agua sin reparo.

Trematodos. Las especies que se alimentan de sangre abundan en los trópicos, de ordinario en aguas estancadas o contaminadas. Al penetrar en nuestro cuerpo con el agua que bebemos, perforan los vasos sanguíneos y viven así como parásitos, causándonos enfermedades graves y a menudo mortales. Las larvas de muchos trematodos y lombrices parásitas pueden también introducirse en nuestro organismo por la piel intacta cuando vadeamos un río contaminado o nos bañamos en sus aguas.

Sanguíjuelas. Las pequeñas pululan sobre todo en los ríos africanos. Al beberlas con el agua, alguna puede quedar adherida a nuestra garganta o alojarse en el conducto nasal. Ahí nos chupará la sangre produciendo una herida, y luego cambiará de lugar. A medida que surgen nuevas heridas, que continúan sangrando, crece el peligro de infección. Para quitar de la nariz estos parásitos, inhálase agua muy salada. También pueden retirarse directamente con unas pinzas improvisadas.

Agua fangosa, estancada y sucia

Cuando tras una búsqueda exhaustiva no se ha logrado encontrar agua potable, todavía es posible beber el agua sucia de una charca tomando ciertas medidas previas, aunque le quede algo de mal olor o sabor. Lo más importante de todo antes de utilizar esta agua es tenerla hirviendo durante un minuto como mínimo.

Para aclarar un agua fangosa, empléese cualquiera de estos tres procedimientos:

- Dejarla reposar 12 horas.
- Filtrarla pasándola por una caña de bambú, de aproximadamente 1 metro de largo, llena de arena. Tapóñese con hierba uno de los extremos de la caña para que la arena no se salga.
- Pasarla por una tela llena de arena, que también hace de filtro. Si el agua está muy sucia o contaminada, póngase a hervir y quítense los olores añadiéndole carbón vegetal (sirve el del fuego mismo donde hierve). Antes de beberla, déjese reposar unos 45 minutos.

Cómo encontrar agua

Cuando no hay agua en la superficie, búsquese en el subsuelo, perforándolo donde se sospeche la existencia de alguna capa freática (cf. fig. 6-3) formada por agua de lluvia o nieve derretida. El acceso a este nivel hidrostático, de agua generalmente pura, depende de la configuración del terreno y del tipo de suelo.

Suelo rocoso

Búsquese manantiales y filtraciones. En los terrenos calizos suele haber más y mayores manantiales que en otros tipos de rocas. La piedra caliza se disuelve con facilidad, por lo que las aguas subterráneas la horadan a menudo formando cavernas. Examinando estas últimas es probable encontrar manantiales.

Fig. 6-3 Capa freática

Al ser porosas, las rocas de lava permiten que el agua subterránea aflore fácilmente a la superficie. Búsquese manantiales en los valles o colinas donde haya corrientes de lava.

Cuando un cañón seco atraviesa un estrato de arenisca porosa, suelen darse filtraciones en esa zona.

Si el terreno abunda en rocas graníticas, obsérvense con atención las laderas en busca de hierba. Ábrase luego una zanja al pie del sitio donde la hierba es más verde y espérese a que el agua rezume.

Suelo blando

De ordinario el agua es más abundante y fácil de encontrar en suelos poco firmes que entre rocas. Tántese el suelo de los valles o el de los declives que bordean un valle en busca de agua subterránea. En tales puntos es bastante probable que existan capas freáticas y que el agua se filtre hasta salir a la superficie. Manantiales y filtraciones son también frecuentes en lugares próximos al nivel alto de un río o arroyo, una vez que las aguas han descendido.

Antes de ponerse a cavar buscando agua, conviene asegurarse de que hay signos de su presencia. Cávese en el fondo de un valle al pie de una pendiente pronunciada, o bien en algún lugar verde donde haya habido un manantial durante la estación lluviosa. En terrenos boscosos pocos altos, a lo largo de las costas y en las llanuras fluviales el nivel hidrostático suele estar a escasa profundidad y no hay que cavar mucho para dar con él.

Encima de esta capa es frecuente encontrar algo de agua en forma de arroyuelos, charcas o pequeñas ciénagas. Téngase tal agua por contaminada y peligrosa, aunque esté lejos de toda habitación humana.

Costas

En las dunas próximas a una playa y hasta en la playa misma puede haber agua potable. Mírese si entre las dunas existen hoyos con agua. Si no lo hay, cávese en algún sitio donde la arena aparezca húmeda. En la playa háganse hoyos con una pala mientras baja la marea, situándose a unos 90 m más arriba del límite de la pleamar. El agua así extraída suele ser salobre, pero puede beberse sin gran peligro. Pásese por un filtro de arena para quitarle un poco el sabor de sal.

No se beba agua de mar. Su concentración salina es tan elevada que el organismo no da abasto para restablecer el equilibrio químico y, eventualmente, los riñones dejan de funcionar.

Montañas

Cávese en los lechos secos de arroyos o torrentes, pues a menudo hay agua bajo las guijas. En terrenos nevados, recójase nieve en un recipiente y póngase al sol en algún lugar resguardado del viento. A falta de utensilios para cavar, improvisense con piedras planas o palos.

Agua de plantas

Si uno ha fracasado en sus tentativas para encontrar agua natural o no tiene tiempo para purificar un agua que considera sospechosa, todavía dispone de un buen recurso en ciertas plantas que retienen el agua absorbida. La savia clara y dulce de muchas de ellas, fácil de extraer, es agua pura en su mayor parte. En caso de urgencia, examínense las siguientes posibilidades:

- 1) Numerosas plantas de hojas o tallos carnosos almacenan agua potable. Pruébense cuando se encuentren, para descubrir las que convienen.
- 2) El cacto cilíndrico del género *Ferocactus*, que crece al sudoeste de los Estados Unidos, es una posible reserva de agua. Utilícese sólo como último recurso y recuérdese que hace falta mucha energía para seccionar su dura corteza erizada de espinas. Córtese el cacto por arriba, retirándole el casquete. Luego aplástese la pulpa dentro de la planta y recójase el líquido en un recipiente. Algunos trozos de pulpa pueden guardarse en el equipaje para más adelante, por si volviera a escasear el agua. Un cacto de 1 m de altura viene a dar aproximadamente 1 litro de jugo lechoso. Lo aquí dicho constituye

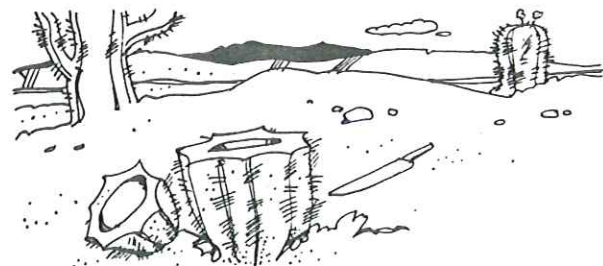

Fig. 6-4 Cacto cilíndrico (*Ferocactus*).

una excepción a la regla según la cual no debe comerse ninguna planta de savia lechosa o coloreada.

Otras posibilidades

Espaldañas, sauces, saúcos, salicóres, etc. crecen únicamente allí donde el agua está cerca de la superficie. Tales son, por tanto, los sitios donde uno debe cavar. Los suelos visiblemente húmedos, con huellas de animales que han escarbado en ellos o muchas moscas revoloteando por encima, denotan la presencia de agua poco tiempo atrás. En noches claras puede recogerse el rocío absorbiéndolo con un pañuelo; este método permite reunir hasta medio litro de agua por hora si el rocío es abundante.

Desiertos, trópicos y océanos

Véanse los capítulos correspondientes a estas zonas.

El «destilador» de agua

Otro procedimiento para procurarse agua consiste en improvisar un «destilador», que funciona de la siguiente manera: El calor solar eleva la

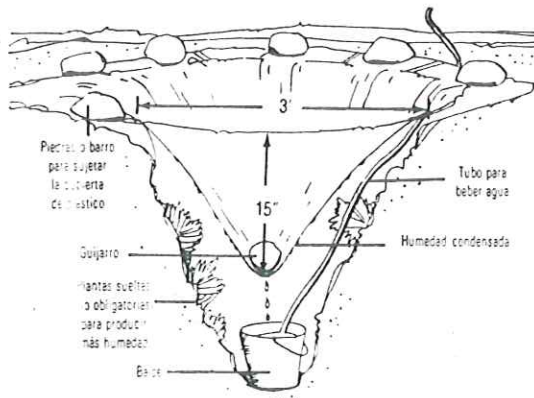

Fig. 6-5 "Destilador" de agua.

temperatura del aire y del suelo por debajo de una cubierta de plástico, hasta que el aire queda saturado. Entonces el vapor de agua se condensa sobre la superficie inferior (más fresca) del plástico, formando pequeñas gotas que caen en un balde colocado en el fondo.

Aunque a plena luz del día estos «destiladores» producen doble cantidad de agua que entre las 4 y las 8 de la tarde, no dejan de gotear ni siquiera por la noche. Después de ponerse el sol, el plástico se enfría con más rapidez que el suelo, por lo que el vapor de agua continúa condensándose.

Para construir un destilador de esta clase (cf. fig. 6-5) se requieren básicamente los siguientes materiales:

- 1) Un cuadrado de plástico de unos 2 m de lado. (Es preferible que tenga cierto grosor y su superficie sea algo áspera, ya que así se adhieren más fácilmente las gotas de agua. Si el plástico es demasiado delgado o liso, puede lijarse un poco con arena fina.)
- 2) Un guijarro o piedra pulida del tamaño de un puño.
- 3) Un receptáculo (balde, vasija, cucurucho...) de metal, plástico o lona, para recoger el agua.
- 4) Un tubo de plástico flexible de aproximadamente metro y medio de largo. (Este tubo no es del todo indispensable, pero permite beber agua sin tener que sacar cada vez el balde e interrumpir así el ciclo solar.)

Nadie espere ponerse a beber inmediatamente. Por lo general se obtiene un mínimo de medio litro de agua en veinticuatro horas, aunque es posible conseguir hasta un litro o más. El «destilador» nos procura a veces comida además de agua, pues el balde colocado debajo del plástico atrae culebras y pequeños animales que caen en su interior y luego no pueden salir.

Manual de Supervivencia"
El libro de los fuerzas armadas
de los Estados Unidos.
ediciones Martinez Roca, S.A.

Nacionalisme 2

ESTAT I NACIÓ NO SÓN EL MATEIX

Estat i nació són dues realitats distintes i saber-les distingir és fonamental per comprendre el nus del problema de Catalunya, del País Valencià i de les Illes, respecte a la realitat d'Espanya.

Posarem un exemple:

Així com una ciutat, petita o gran, organitza la seva vida col·lectiva formant un ajuntament que decideix tot allò que afecta el conjunt i crea uns serveis útils per a tots, de la mateixa manera els grups que formen una nació estableixen uns estats per tenir cura de la seguretat, de l'organització interior, de l'administració pública, del seu govern, de les relacions amb altres estats.

Una cosa és la ciutat, amb els ciutadans, les cases, els carrers, els monuments, les rodalies, les festes, les tradicions, els costums, la gastronomia..., en definitiva, els homes que l'habiten i el seu entorn interior i exterior, i una altra cosa és de quina manera s'organitza i governa aquesta ciutat: Ajuntament.

Una cosa és la nació, la comunitat dels homes que la formen, els seus costums, el seu caràcter, la seva consciència, els seus desigs, el seu territori... i una altra, de quina manera s'organitza i es governa aquesta nació. Estat.

Abans són els homes, els ciutadans que l'ajuntament o que l'estat.

Segons quins siguin els partits que tinguin el poder, l'organització de l'estat tindrà un sentit o un altre i es faran o es deixaran de fer unes determinades coses. Però la població continuarà essent la mateixa. Les cases continuaran al mateix lloc i les festes tradicionals es faran els mateixos dies, de manera semblant a quan governen unes altres tendències.

Fem una pas més: a vegades alguns municipis decideixen ajuntar-se entre ells per establir uns serveis comuns. Per exemple, la mancomunitat Terrassa-Sabadell. A vegades diverses nacions es troben en un mateix estat: per exemple, Bohèmia, Moràvia i Eslovàquia formen Txecoslovàquia. Abans de la primera guerra europea Àustria i Hongria formaven un sol estat, un sol imperi. Després de la guerra es va aplicar el principi de les nacionalitats "a cada nació un estat" i Àustria i Hongria se separaren. Hongria i Àustria tenen ara cadascuna el seu estat propi. Amb Polònia succeí el mateix. Abans era dintre de l'imperi dels tsars russos i ara té estat propi.

Amb la confederació catalano-aragonesa va passar a l'inrevés des d'un temps molt llunyà: formaven un estat propi. Ara Catalunya i Aragó són dintre de l'estat espanyol.

¿Hongria, Polònia, Finlàndia, Irlanda, eren nacions abans de tenir estat propi? Evidentment. Però van haver de lluitar molt per ser reconegudes com a nacions. Ara ningú no els ho discuteix. A Ucraïna, en canvi, que no aconseguí l'estat propi, ara li és difícil afirmar-se com a nació.

NO SEMPRE ELS ESTATS COINCIDEIXEN AMB LES NACIONS

La formació dels estats, fruits d'unions matrimoniales, de conquestes, de pactes, de guerres, de tractats, s'ha fet molt sovint sense coincidir amb les realitats nacionals. La nació alemanya està dividida en dos estats. Itàlia té un tros de nació austriaca dins el seu estat: és el Sud Tirol. L'estat francès té dintre de la seva demarcació una part de la nació basca, una part de la nació catalana, tota la Bretanya i Còrsega, un tros de nació flamenca, un tros de nació italiana i un tros de nació alemanya, sense comptar el problema d'Occitània.

Si dibuixem un mapa dels estats i el superposem a un mapa de les nacions veurem que no coincideix. A tots els llocs on no hi ha coincidència hi ha conflicte.

Girem-ho a l'inrevés: moltes nacions estan trossegades en diferents estats. Un cas molt significatiu és precisament el català. Una part dintre de l'estat espanyol, una part dintre de l'estat francès, una petita parcel·la independent -Andorra-, i encara una ciutat, l'Alguer, que pertany a l'estat italià.

ELS PRECEDENTS D'AQUESTA ANOMALIA

A França després de la revolució s'hagué de trobar un substitut a la monarquia com a font de poder. El poder procedeix del poble, però no a nivell individual sinó a nivell de conjunt. El conjunt resulta de tota aquella població que estava abans sota el mateix monarca, prescindint de si hi havia grups que parlaven o no parlaven la mateixa llengua, de si pertanyien o no pertanyien al mateix grup ètnic, prescindint sobretot de si volen o no volen lligar-se a un mateix projecte comú. Hi ha una minoria dominant que agafa el relleu del poder per tot el territori que abastava el poder polític de la monarquia destronada. Aquest grup dominant pertany a una classe social, la burgesia, i a un grup ètnic, el francès. Imposa per tot l'estat francès el disseny del grup. Bretons, occitans, catalans, bascos, alsacians i corsos, queden al mateix carro. Amb el nom sagrat de la NATION i amb el disseny d'abolir privilegis (*paradoxalment es dona el privilegi total al grup francès, que és el majoritari*), s'imposa una administració, uns impostos, un ensenyament, una moneda, un exèrcit, unes lleis comunes, un estat comú, i per homogeneïtzar-ho encara més es creen els departaments, que trossegan l'estat francès en parcel·les administratives.

LA IMITACIÓ DEL CAS DE FRANÇA

Què passava amb la monarquia espanyola?

Encara que successivament enfortida en períodes absolutistes o afeblida en els moments de preponderància del liberalisme, a partir de les Corts de Cadis cau en un mimetisme total respecte a l'estat francès. Tot el segle XIX és una pugna per anar unificant lleis i sistemes, administració i organització de l'estat, educació i llengua, impostos i moneda, llei penal i seguretat interior, llei de comerç i duanes

Nacionalisme 2

interiors. El grup que coincideix amb la llengua més extensa —i a cavall d'aquesta realitat de grup— va imposant el seu criteri sense que els altres espais no coincidents puguin oposar-s'hi.

Tot i això, el nom d'Espanya per designar tot el territori que governa la monarquia encara no ha madurat. Isabel II encara a 1833 és proclamada reina de Castella, i dels diferents regnes peninsulars i d'ultramar.

Però a cavall de la centralització progressiva es va introduint la idea d'una comunitat única per a tot el territori. Els ciutadans, immersos dins el procés, no tenen prou consciència del que passa.

I no serà fins a la Reinaxença i el catalanisme polític que s'albirarà amb una certa perspectiva el procés de centralització seguit. La constatació que l'estat espanyol no funciona, que no té voluntat de servir uns determinats ciutadans de la perifèria, fa descobrir la realitat col·lectiva: l'estat unitari no és vàlid perquè a sota hi ha més d'una nació; hi ha diverses nacions dins un mateix estat. No pot encaixar un estat unitari sobre una base plurinacional.

SUÏSSA: UN CAS INSÒLIT D'ESTAT-NACIÓ

Interessa estudiar el cas de Suïssa perquè és un cas excepcional d'estat que ha aconseguit una consciència de nació, tot i que dins les seves fronteres hi hagi coexistència en espais geogràfics delimitats de diferents grups ètnics.

I això s'ha aconseguit perquè, malgrat alguns problemes encara no resolts (*Jura*), l'estat s'ha constituït per la suma progressiva i aquiescent dels vint-i-tres cantons. L'estat s'ha fet a mida de les diferents ètnies. A Suïssa hi ha uns cantons que parlen alemany (70% de la població), uns altres francès (21%), uns altres italià (7%), i encara hi ha un cantó que parla el romanx (1,2%). ¿Com és possible que hi hagi consciència de comunitat nacional, voluntat de continuar vivint junts, amb unes bases tan diferenciades? Perquè cap dels grups no ha volgut imposar res als altres. Perquè tots s'han respectat les diversitats. Perquè tots han vist que, si se separaven, anirien a engruixir la resta de les ètnies circumdants i no podrien mantenir una personalitat diferent i un autogovern. Preferiren acollir-se a la fórmula confederal que els permetia tenir vot i veu a trossejar-se amb el perill de ser absorbits dins els estats veïns.

En el nus, però, de l'explicació de Suïssa hi ha el fet que l'estat que s'ha bastit és a la mida de la realitat. A partir d'una organització estatal correcta i sense imposicions s'ha passat a una consciència de comunitat, a una consciència de formar una nació. Suïssa és un estat-nació consolidat en el respecte a la diversitat.¹

És el que podria haver passat amb la confederació catalano-aragonesa. Tot hi estava preparat. Cada regne amb la seva personalitat reconeguda, indiscutida, i assumint dins la seva profunda manera de ser el respecte pels diferents pobles. És el que podria haver passat posteriorment amb l'estat espanyol, si la

realitat existent a l'arribada dels Reis Catòlics s'hagués respectat i potenciat. Però fou exactament a l'inrevés. Era impossible que unes realitats tan riques i tan plurals com les hispàniques s'avinguessin a la desaparició i a l'anorreament. Castella volgué agafar la bandera d'Espanya per fer-la a la seva imatge. És un camí històric que no ha reeixit ni podrà reeixir ja. Els pobles perifèrics s'han adonat del disseny unificador i saben que no poden distreure's si volen subsistir. L'Espanya estat-nació no ha trobat el procediment del respecte mutu i no ha arribat a temps. El disseny del futur és la consolidació de les nacions existents i trencar les barreres dels estats per fer-ne unitats estatals molt més grans. Per a les noves generacions la idea d'un gran estat europeu que respecti les nacions i les potències és ben segurament a l'abast.

L'ESTAT HA D'INTERPRETAR LES NECES- SITATS DE LA NACIÓ O NACIONS QUE ADMINISTRA

En efecte, ha d'organitzar la seva estructura per tal que sigui útil a la nació o a les nacions que hauria de servir. No és a la inversa. L'estat és per a la nació o nacions. I no pas la nació o nacions per a l'estat.

Quan un estat no és útil, no interpreta, no serveix els interessos de la nació o nacions que és o són a la seva tutela, la nació o nacions que no se senten ben servides per aquest estat **no l'accepten o volen canviar-lo.**

Sorgeix el nacionalisme. Una gran part de la població catalana i amples sectors del País Valencià i de les Illes Balears, han arribat a la conclusió que l'estat espanyol, tal com ha estat fins ara, no solament no serveix els seus interessos col·lectius sinó que hi és hostil.

Aleshores alguns ciutadans conclouen: ens cal un estat propi totalment independent per assegurar definitivament el servei als propis interessos.

Uns altres conclouen: aquest estat plurinacional que és Espanya s'ha d'organitzar d'una manera diferent, d'acord amb aquesta realitat plurinacional. Cal canviar-lo des d'abaix. Els uns i els altres tenen ferma la mateixa conclusió: l'estat actual no serveix. Tots senten la necessitat de l'autogovern. Tots volen decidir quin estat convé a la pròpia nació. És un dret de tota nació. És una reivindicació del nacionalisme personalitzador.

EL NACIONALISME ESPANYOL

El nacionalisme espanyol s'ha bastit en un primer període històric al voltant de la preponderància de Castella-Lleó, que té un moment culminant en el Decret de Nova Planta (1716). Respon a una mentalitat, a una manera de ser, més que no pas obertament a una doctrina. Al segle XVIII s'accentua la realitat estatal. Al segle XIX tot l'aparell que deté el poder de l'estat s'emmiralla en la idea de nació que es porta a França. Fer la nació a partir i per mitjà de l'estat. I així pregressivament es va confontent estat amb nació. Quan Prat de la Riba formula la nacionalitat catalana, relegant l'estat a un

Nacionalisme 2

paper essencialment polític i organitzatiu, l'«estatisme-nacionalisme espanyol» rebrinca perquè sap que l'Espanya estat-nació només és defensable si estat i nació es confonen en una mateixa cosa.

Separar conceptes és acomiadar-se d'Espanya com a nació única. El «nacionalisme» espanyol sempre s'ha duplicat d'«estatisme» com una secreta justificació. I sempre han agafat la torxa de l'estat «nacionalista» els grups pertanyents o assimilats al grup **nacional** dominant encara més que no pas a la classe social dominant; les fórmules de nacionalisme espanyol en la diversitat propugnades pel carlisme duïen altres contradiccions en el seu si, que les feien impossibles de reeixir.

Per això, el «nacionalisme» espanyol en vigor és un nacionalisme agressiu i dominador, que s'ha entestat a voler fer una Espanya segons una concepció mental d'assimilisme més que no pas d'acord amb la realitat nacional plural. Projecte, idea, imposició, desig, enfront d'essència, ésser, realitat. I els fets són tossuts. És la creu del nacionalisme personalitzador, basc, català, gallec.

Ha volgut justificar l'estat-nació amb raons d'eficàcia administrativa, de magnitud de mercat, d'utilitat lingüística, de necessitat defensiva, d'adequació als signes dels temps, de vocació històrica. No ha entrat mai en la contemplació de la realitat, no ha volgut doblegar-s'hi. Per això, l'Espanya estat-nació no ha pogut avançar. A l'inrevés, retrocedeix gradualment.

Royo Vilanova, al pròleg de l'edició en castellà de **La nacionalitat catalana** de Prat de la Riba (Imprenta Castellana. Valladolid 1917), parteix del principi de les nacionalitats i assenyala que si Catalunya es considera nacionalitat, no pot tenir res al seu damunt, ha de ser sobirana, i seria una contradicció un nacionalisme no separatista: «*¿Necesitará decirse que una nación no puede tener a nadie sobre ella, que ha de ser soberana y que a las relaciones que mantienen las naciones soberanas se llaman relaciones internacionales?*» (Pàg. XXII).

Però seguidament ve el desllorigador: «*Y sería injusto desconocer que el Estado, que es el sello político de la Nacionalidad, el grado supremo de su perfección, el Estado a su vez ha contribuido a crear las naciones. La nacionalidad es evidentemente una unidad espiritual, que tiene por factores, entre otros, la lengua, la religión, la cultura. Sobre esa unidad debe asentarse la unidad política del Estado, pero a su vez, la unidad política ha contribuido a crear la unidad nacional.*»

Pues ése es el ideal catalanista. Negar la unidad espiritual de España, su nacionalidad, partiéndola en tantos pedazos como serían las llamadas nacionalidades ibéricas. Cataluña no estaría separada **políticamente** de España, aceptaría la suave tutela de un estado federal español, pero yo prefiero a esa unidad política, aquella unidad espiritual que se pierde con el nacionalismo.»

Fem una recapitulació:

1. La nació és una comunitat cultural, és un grup de persones que ha sorgit i s'ha anat

consolidant espontàniament en el decurs dels segles i evoluciona lentament. L'estat és una entitat jurídic-administrativa que s'ha creat per una voluntat concreta dels homes i és susceptible de canvis d'estructura, de territori i d'orientació.

L'estat és una comunitat política. Les comunitats polítiques són subjectes de drets i deures respecte a les altres comunitats polítiques. L'objecte de la comunitat política és la consecució del bé comú de tots els ciutadans que enclou.

La nació és una comunitat natural amb unes característiques pròpies que s'han de respectar, però no s'han de posar per sobre de les altres comunitats nacionals. Ni s'han de tancar a la penetració de la riquesa cultural de les altres comunitats nacionals. No podríem prescindir ni de Dante, ni de Shakespeare, ni del Quixot.

2. Els estats han de servir la nació o nacions que enclouen en el seu territori i no a l'inrevés. Quan no fan aquest servei es crea la necessitat de canviar-los.

3. Hi ha estats que pretenen convertir-se en nacions. Quan això succeeix en estats plurinacionals i una de les nacions de l'estat s'apodera del projecte, se l'atribueix i vol configurar el conjunt segons els propis interessos o ideologies de grup, sense tenir en compte els altres pobles o anant-hi obertament en contra, sorgeixen els nacionalismes de defensa, d'alliberament, personalitzadors. A l'origen hi ha el «nacionalisme» centralitzador i opressor de l'estat que vol homogeneïtzar tot el que cau dins el seu domini, que vol fer-se estat-nació.

4. L'Europa de les grans monarquies és la base històrica del mapa polític de l'Europa oficial. Els reis lligaven a les seves corones territoris diversos sovint per via matrimonial, sovint per tractats conseqüència de les guerres. Aquestes unions o separacions de «finques» podien afectar pobles ben diversos. La unió jurídica no esborrava la realitat d'aquells pobles.

5. Espanya és una suma de nacions. L'estat no ha reeixit a convertir-la en nació única, no ha aconseguit l'estat-nació pretès. Catalunya, el País Valencià i les Illes Balears són un conjunt nacional que ha mantingut la seva personalitat, malgrat la pressió rebuda, i lluiten per un tipus d'estat que serveixi per a la seva plenitud.

6. L'estat té tres funcions: la legislativa (*fer lleis*), l'executiva (*governar, fer complir les lleis*), i la judicial (*jutjar sobre el compliment o incompliment de les lleis*). La nació no té funcions, té efectes. Dóna a la persona identitat personal i col·lectiva, cognom de persona i de grup. Dóna estructura interior, mental, espiritual i humana. Fa uns grups culturalment diferents dels altres.

7. El nacionalisme personalitzador és un moviment ideològic que té per objectiu garantir la identitat i la possibilitat de plenitud del propi poble, mitjançant un autogovern adequat. Moviment promogut per aquells ciutadans que han pres consciència que el seu poble, en el seu conjunt, constitueix realment o potencialment una nació com les altres.

¹ Article 3r de la Constitució Federal.

Nacionalisme 2

"Els cantons són sobirans en tant que llur sobirania no és limitada per la Constitució Federal i, com a tals, exerceixen tots els drets que no són delegats al poder federal".

(F. A. Schmid: **Suïssa, democràcia i federalisme**. Ed. Barcino 1933. Pàgs. 43 i 44).

QÜESTIONS A COMENTAR EN GRUP

1. Buscar exemples d'estats plurinacionals.
2. Buscar nacions repartides en diferents estats.
3. Comparar els mapes dels estats europeus amb el de les nacions europees.
4. Fer la relació dels regnes o territoris dels quals es proclamà reina Isabel II el 1833.
5. Establir les semblances entre el cas del Quebec a Canadà i Catalunya.